

Čtení expozice

Metafora „čtení“ odkazuje k expozici jako ke svébytnému médiu, které je třeba se naučit číst, stejně jako se učíme rozumět textům nebo obrazům. Nechme v této části vystoupit expozici z její samozřejmosti a z její role jako pouhého neutrálního nosiče historického příběhu. Expozici v tomto případě chápeme jako komplexní organismus, v němž působí kromě jednotlivých exponátů také architektura, grafika, osvětlení, různá média a rozmanité smyslové vjemy. Vzájemnou souhrou těchto prvků s představami návštěvníků pak v expozici vznikají významy.

Čtení expozice je specifická metoda, ve které účastníky vedeme k interakci s expozicí. Jeho smyslem je odhalit, jak funguje expozice a z jakých prvků je vystavěna. Účastníci se díky tomu mohou mnoho dozvědět o tématu expozice i o tom, co to je muzeum a jak jej poučeně navštěvovat. To je dovednost, kterou mohou uplatnit a rozvíjet při návštěvě jakéhokoliv dalšího muzea.

Abychom takovou situaci mohli připravit, musíme nejprve pojmenovat prvky, kterých si v expozici budeme všimnout. U historických expozic se lze zaměřit na řadu kategorií běžně spjatých s vyprávěním o dějinách. Nabízí se analýza historických mezníků, které expozice prezentuje: kdy začíná a končí, na jaké části se člení apod. Také nás může zajímat, kdo v expozici vystupuje, ať již jako jednotlivci nebo kolektivy: jaké společenské vrstvy jsou zastoupeny, jaké profese či národnosti, jak muži a ženy? Tento způsob rozboru může pomoci objasnit, jak je téma v expozici podáno, na co se soustředí a co je jeho hlavní sdělení.

Druhým způsobem rozboru expozice může být zaměření se na to, z čeho je expozice složena. Můžeme například zkoumat, jak by působilo, kdybychom z expozice vyjmuli

pouze fotografie, videa, texty či předměty. Jaká média převažují? Soustřeďují se některá média u specifických typů událostí? Můžeme se také hlouběji zaměřit na jedno médium. Například jaký mají texty v expozici jazyk, jaký používají slovník či jakého jsou žánru. Můžeme se zaměřit na barvy, které lze v expozici vidět, nebo analyzovat zvukovou stopu.

Obě varianty – obsahovou a mediální – lze spojit vhodným úkolem. Můžeme například vyzvat účastníky k tomu, aby doplnili do expozice vybraný pramen či objekt a svůj výběr odůvodnili. Expozici lze také konfrontovat s jinými zdroji. Nejjednodušeji například s učebnicí dějepisu. Jak se liší podání tématu v učebnici a podání v expozici? Podobně můžeme porovnat část expozice s ukázkou z filmu či s novinovým článkem. Situace čtení expozice je vhodná zejména pro stálé expozice nebo pro komplexněji pojaté výstavy. U jednoduché panelové výstavy je její využití limitováno malým rozsahem a rozmanitostí použitých prvků.

Postup

1. Výběr badatelské otázky

Dříve, než se vydáme s účastníky do expozice, je třeba zvolit, co bude ústředním problémem, na který se budeme během celého programu soustředit.

2. Vytvoření dotazníku

V závislosti na tématu je v dalším kroku třeba vytvořit dotazník, který poslouží jako osnova pro rozbor expozice. Dotazník může mít podobu pracovního listu, tabulky nebo jen zadání úkolu účastníkům. Dotazník má obsahovat konkrétní instrukce, čeho si v expozici všimnout; otázky, na které je třeba najít konkrétní odpověď.

3. Průzkum expozice

Největší část programu věnujte času na procházení expozice (jednotlivě nebo po skupinách). Účastníci během něho prozkoumávají expozici podle dotazníku (viz předchozí bod) a zaznamenávají si svá pozorování.

4. Analýza a interpretace

Již mimo výstavní prostory si účastníci shrnou výsledky práce v expozici a formulují odpovědi na ústřední otázky workshopu.

5. Reflexe a závěr

Shrnutí závěrů čtení expozice a reflexe klíčových témat, o kterých se během programu vedla diskuse.

Příklad České soudobé dějiny ve fotografii

Příkladem vhodné expozice pro „čtecí“ typ aktivit je stálá expozice Národního muzea Křižovatky české a slovenské státnosti. Expozice se věnuje pěti křižovatkám soudobých dějin, spojených s klíčovými politickými krizemi let 1918, 1938, 1948, 1968 a 1989. Zaměření na diskutovaná a mnohdy kontroverzní témata spolu s multimediální povahou expozice a jejím umístěním v symbolicky zahuštěném prostoru Národního památníku na Vítkově přímo vyzývá k analýze expozice.

Díky rozšíření možnosti fotografování v průběhu 20. století se médium fotografie stalo ústředním způsobem zobrazování soudobých dějin. Proto se nabízí otázka, jaké fotografie spoluutvářejí obraz českých soudobých dějin v expozici na Vítkově. V dotazníku budou mít účastníci za úkol identifikovat fotografie a věnovat se jejich formálním i obsahovým náležitostem. U každé fotografie je možné zjišťovat, zda:

- ▶ je použita v původní velikosti, jako kopie, formou velkoplošné projekce či je jinak specificky instalována,

- ▶ se jedná o portrét, momentku, fotografii reportážní, studiovou, uměleckou, válečnou,
- ▶ zobrazuje oběť, hrdinu, obyčejného člověka, budovu, stroj, symbol,
- ▶ zobrazuje Čecha, Slováka, Maďara, Němce, Žida, Roma, muže, ženu.

Protože se soustředíme na médium fotografie, vyjdeme v interpretační fázi programu z formálních kritérií. Roztřídíme fotografie z expozice podle toho, jak jsou instalovány (originály, kopie, velkoplošné projekce), a přiřadíme jim obsahová kritéria. Zjistíme tak, že originální fotografie jsou nejčastěji portréty, zobrazující mužské oběti totalitních režimů a bojovníky proti nim. V expozici také výrazně chybí zastoupení nečeských národnostních skupin a žen. Velkoplošné fotografie jsou obvykle ikonické fotografie, které symbolizují událost jako celek. Třetí kategorií fotografií jsou ilustrace, které prezentují různé skupiny obyvatel. Příkladem může být reprodukce pochodujících vojáků u textu k vitríně „Voják, příslušník československé armády“.

Závěrečnou aktivitou pak bude úkol, aby účastníci do expozice doplnili vlastní fotografii, kterou si donesli z rodinného archivu či na základě vlastního výběru nebo kterou připraví muzejní edukátor. Po výběru místa účastníci zdůvodňují vlastní volbu a diskutují, zda použití fotografie odpovídá roli fotografie, kterou má v expozici, nebo vyznění expozice nějak mění.

Část expozice Křižovatky české a československé státnosti věnovaná Janu Palachovi. Foto: ČTK/Peška Stanislav.

Prostor pro vlastní
poznámky

36

37